ולא משום איסור טריפה

תורה אור

אורח ארעא קמ"ל כדתניא *לא יאכל אדם שום ובצל מראשו אלא מעליו ואם אכל ה"ז רעבתן, כיוצא בו לא ישתה אדם כוסו בבת אחת ואם שתה ה"ז גרגרן *תנו רבנן השותה כוסו בבת אחת ה"ז גרגרן, שנים=דרך ארץ, שלשה=מגסי הרוח ואמר רמי בר אבא חצובא מקטע רגליהון דרשיעא, נטיעה מקטע רגליהון דקצביא ודבועלי נדות, תורמוסא מקטע רגליהון דשנאיהון של ישראל שנאמר °ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו את הבעלים ואת העשתרות ואת אלהי ארם ואת אלהי צידון ואת אלהי מואב ואת אלהי בני עמון ואת אלהי פלשתים ויעזבו את ה' ולא עבדוהו ממשמע שנאמר ויעזבו את ה' איני יודע שלא עבדוהו ומה ת"ל ולא עבדוהו א"ר אלעזר אמר הקב"ה אפילו כתורמוס הזה *ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלין אותו בקנוח סעודה לא עשאוני בני, תנא משמיה דר"מ מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהן עזין תנא דבי ר' ישמעאל °מימינו אש דת למו אמר הקב"ה ראויין הללו שתנתן להם דת אש איכא דאמרי דתיהם של אלו אש שאלמלא (*לא) נתנה תורה לישראל אין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם והיינו דאמר ר"ש בן לקיש ג' עזין הן ישראל באומות, כלב *בחיות, תרנגול בעופות וי"א אף עז בבהמה דקה וי"א אף צלף באילנות: שחטה בשדה לא יביאנה במוט: ת"ר *אין הסומא יוצא במקלו, ולא הרועה בתרמילו, ואין יוצאין בכסא אחד האיש ואחד האשה איני והא שלח ר' יעקב בר אידי זקן אחד היה בשכונתינו והיה יוצא בגלודקי שלו ובאו ושאלו את ר' יהושע בן לוי ואמר אם רבים צריכין לו מותר וסמכו רבותינו על דברי אחי שקיא דאמר אנא אפיקתיה לרב הונא מהיני לשילי ואמר ר"נ בר יצחק אנא אפיקתיה למר שמואל משמשא לטולא ומטולא לשמשא התם כדאמר טעמא אם היו רבים צריכין לו=מותר א"ל רב נחמן לחמא בר אדא שליח ציון כי סלקת להתם אקיף וזיל אסולמא דצור וזיל לגבי דר' יעקב בר אידי ובעי מיניה כסא מה אתון ביה אדאזל להתם נח נפשיה דר' יעקב בר אידי כי סליק אשכחיה לרבי זריקא א"ל כסא מה אתון ביה א"ל הכי אמר ר' אמי ובלבד שלא יכתף, מאי ובלבד שלא יכתף אמר רב יוסף בריה דרבא באלונקי, איני והא רב נחמן שרא לה לילתא למיפק *באלונקי שאני ילתא דבעיתא, אמימר ומר זוטרא מכתפי להו בשבתא דרגלא (א)משום ביעתותא ואמרי לה (ב)משום דוחקא דצבורא: **מתני'** בכור שנפל לבור רבי יהודה אומר ירד מומחה ויראה:

אם

שופטים י

דברים לג

אורח ארעא. ולא משום איסור טרפה: **כדתניא**. מלינו אף תנאים שמלמדים הלכות דרך ארץ שלא יראה אדם עצמו על הבריות כרעבתן אף זה הממהר לאכול קודם הפשט נראה כרעבתן: **בצל**. ליבול"ה: **מעליו**. מצד העלין: **חצובא מקטע רגליהון דרשיעא**. עשב ששרשיו נוקבין ויורדין בעומק ואין מתפשט לצדדין כלל ונוטעין אותו בין גבולי שדות ובו תיחם יהושע לישראל את הארץ *מקטע רגלי הרשעים ליום הדין שגוזלין וחומסים ומשיגין גבול ואין למדין ממנו: **נטיעה מקטע רגליהון דקצביא**. כנטיעת ערלה שאמרה תורה להמתין שלש שנים ולאכול פירות מקטע רגלי הקצבים הממהרין לאכול קודם הפשט ונתוח ופעמים שנמצאת טרפה וכן דבועלי נדות שממהרין ואינם יכולין להמתין עד שתטבול: **תורמוס**. מין קטנית עגול כמין עדשה ורחב כמטה קטנה והוא מר מאד עד ששולקין אותו שבע פעמים *ונעשה מתוק וטוב עד שיאכל למטעמים בקנוח סעודה: **מקטע רגליהון דשונאי ישראל**. דכתיבי שבעה ע"ז בהאי קרא ולבסוף ויעזבו את ה', התורמוס הזה לאחר שהטריח את בעליו שבע פעמים הוא חוזר למוטב והן הטריחו את בוראן להביא עליהן פורעניות ולהכניעו בשבעת אלה ולא חזרו בהן: **ולא עבדוהו**. לשון קבלה הוא שהוא קובל עליהם הקדיחוני והקימוני שבע פעמים כבשול התורמוס ואחרי כל זאת לא נתשבחתי בעיניהם: **שהן עזים**. ונתנה להם תורה שיעסקו בה והיא מתשת כחם ומכנעת לבם: **דתיהן של אלו**. מנהגם של אלו אש שהם עזים כאש: **מימינו אש דת למו**. מימינו נתן להם התורה מפני שאש דת למו והרבה מקראות חסרים כזה: **עזים**. קשים להגלח אנדרי"ש בלע"ז: **צלף באילנות**. לא ידעתי מהו עזות שלו: **אין הסומא יוצא במקלו**. דהוי דרך חול ואיכא זלותא די"ט: **ואין יוצאין בכסא**. שטוענין אותם בני אדם והם יושבין בקתדרא: **בגלודקי**. פלדייסטו"ל: **צריכין לו**. לבית המדרש לדרשה: **מותר**. להוליאו בו מביתו לבית המדרש: **אפיקתיה**. בכסא: **מהיני לשילי**. מקומות סמוכין ואין תחום שבת ביניהם: **לחמא בר אדא**. כך שמו: **שליח ציון**. רגיל היה לעלות לירושלים: **אקיף**. הרבה בשבילי את הדרך להקיף ההר ולך דרך סולם מעלות הר של צור ששם יושב רבי יעקב בר אידי: **מה אתון ביה**. מה אתם אומרים בו: **כי סליק**. כלומר כי מטא לא"י לאחר שעבר את צור: **אלונקי**. שנביליי"ש בלע"ז שנותן זרועו על כתף חבירו וחבירו על כתפו וזה בכסאו יושב על זרועותם דמתחזי דרך חול ופרהסיא ולהוליך למקום רחוק טפי מטלטלים בין ידיהן בכסאו: **ילתא**. שם אשתו של ר"נ: **דבעיתא**. ליפול: **בשבתא דרגלא**. שדורשין: **מכתפי להו**. בבית המדרש עד מקומם: **משום בעתותא דצבורא**. שהיו נבעתים מן הצבור העומדים על רגליהם מפניהם והיו יראים ליפול: **משום דוחקא**. שעומדים על רגליהן וטורח לצבור הוא הלכך מכתפי להו עבדיהם ותלמידיהם ומוליכין אותן מהר למקומן: **מתני' בכור שנפל לבור**. בכור בזמן הזה אין נשחט בלא מום מפני שקדשים הוא דמאליו הוא קדוש והשוחטו כשהוא תם הוי שוחט קדשים בחוץ וענוש כרת: **שנפל לבור**. וירא פן ימות שם: **מומחה**. בקי במומין להבחין בין מום קבוע למום עובר:

אם

אורח ארעא קמ"ל. פי' רש"י ולאו משום איסור טרפה תימה דבסמוך משמע שיש איסור בדבר דקאמר נטיעה מקטע רגליהון דקצביא וי"ל דודאי ליכא איסור דמשנשחטה היא עומדת בחזקת היתר מיהו אם נמצאת טריפה לאחר שאכל הוא נענש כשוגג ולא כאונס שלא היה לו למהר כל כך:

וצלף באילנות. פרש"י ולא ידענא מאי עזותיה ופי' בתוספתא משום דעושה ג' פירות עלין אביונות וקפריסין ועוד שטוען פירות בכל יום *מה שאין כן בשאר אילנות ועוד פי' ר"י דעזותו הוי ממה (א) ששורין ביין מן הקפריסין שהיא עזה כדאמר בפטום הקטרת יין קפריסין למה הוא בא ששורין בו הצפורן כדי שתהא עזה ולא כפרש"י שפירש בכריתות (דף ו:) שהוא יין הבא ממקום קפרס:

שאני ילתא דבעיתא. וא"ת והא לא התירו אלא כי יש בה צורך רבים כדאמרינן לעיל וי"ל דלמא נמי הלכה לצורך רבים שבת ראש הגולה היתה והיו רבים צריכים (ב) ממנה: **בכור** שנפל לבור ר"י אומר וכו'. נ"ל דמיירי בבכור שהיה בו מום קבוע מאתמול אך שלא הראהו לחכם מבעוד יום דאי נפל ביה מומא בי"ט ודאי לא הוה שרי רבי יהודה דהוי מוקצה מחמת איסור דלא הוה דעתיה עליה מאתמול ור' יהודה אית ליה מוקצה וה"ק בכור שנפל בו מום אך שלא הראהו לחכם מבעוד יום ונפל לבור בי"ט ירד המומחה וכו' דרואין מומין בי"ט ס"ל לרבי יהודה ר"ש אומר אין זה מן המוכן ע"כ

עין משפט נר מצוה

יט א טוש"ע א"ח סי' קע סעיף ח:

כ ב מיי' פ"ה מהלכות יו"ט הלכה ג סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקכב סעיף א:

כא ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

[כדאיתא שבת לג:]

רבינו חננאל

*) מעדא והוא אחר הפשט וניתוח נדחו דבריו. ועלתה השמועה מקום שביתתה משם: ת"ר השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן. שנים דרך ארץ. שלשה מגסי הרוח: חצובה הוא עשב שבו תיחם יהושע תחומין לישראל את הארץ ובוקע ויורד כבוון דרך נכוחה עד התהום ואם יגזל אחר משדה חבירו חופרין עד שימצאו זו החצובה ומתפרסם הגזלן הנכנס לשדה חבירו ולא לצדו מאלו הדברים. לפיכך הוא מקטע רגליהון של רשעים כלומר זה עשב השדה שלא נזהר במצות ואינו נוטה אילך ואילך אלא יורד נכוחו והרשעים נצטוו ומפירין ומניחין דרך ישרה ומעשיקים ועושקים וחומסים. נטיעה מקטעת רגליהן דבועלי נדות וגם לקצביא כלומר מוציא אדם כמה הוצאות ונוטע כרם וכיוצא בו וממתין לו שני ערלה עד שנת רביעית ואח"כ אוכל ממנו הרי הן בשני ערלה ממתינין דברי צורם והזוהרים ומי שאשתו נדה אינו ממתין לה עד שתטהר ואינו לוקח מוסר מנטיעה זו אלא בועלה בימי נדתה וכן הקצב אין ממתין עד שתבשר בהמתו אלא ממהר ואוכל קודם בדיקתה. תורמוסא מקטע רגליהון דשונאי ישראל. כלומר אע"פ שהוא מר אינן משליכין אותו אלא (הובכין) [חוזרין] ושולקין אותו כמה פעמים עד שתמתיק וישראל לכתחלה פשעו ויצאו היינו דאמר אפילו כתורמוס הזה לא עשו בני כו' מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהן עזין אמר הקב"ה הללו ראויין שתנתן להן דת אש שנאמר מימינו אש דת למו. ג' עזין הן ישראל באומות כו': שחט בהמה ביו"ט בשדה לא יביאנה במוט ובמוטה כדרך שעושה בחול אלא מביאה בידו אברים אברים: ת"ר אין הסומא יוצא במקלו והרועה בתרמילו תרגום ילקוט תרמיל (ש"א יז) ואין יוצאין בכסא אחד איש ואשה איני והא ההוא זקן שהיה יוצא בגלונדקא שלו **) פי' במיית סכפה. אריב"ל אם רבים צריכין לו מותר. וכן אמר אחי שקיא אנא כתפתיה כלומר אפיקתיה***) אכתופיי למר שמואל ומשמשא לטולא. ומטולא לשמשא. ואסיקנא הני מילי משום דרבים צריכים להן וכל מי שהרבים צריכים לו שרי. וכסא נמי שרי ובלבד שלא יכתף באלנקי פי' שמענו שהיא מרדעת של כתפים רב נחמן שרא לילתא אשתו למיפק באלנקי ומשום דבעיתא שמא תפול ולא תיישב דעתה לישיבה אלא באלנקי וכן מרימר ומר זוטרא הוו מכתפי להו בשבתא דריגלא באלנקי ומשום ביעתותא ודוחקא דצבורא: ירושלמי (בפ"ה ה"ז) הלכתא ב"ש אומרים אין מוציאין לא את הקטן כו' רב הונא הורי לאינתתיה דריש גלותא למיפק בכסא רב חסדא בעי ולא כן תנן אין יוצאין בכסא אחד נשים ואחד אנשים. אפי' ת"ח אין טוען בדבר זה ורב הונא טועה. מיישא בר בריה דריב"ל מטען בסדינית מיעול מידרוש לצבורא בשבתא: תוספתא במס' שבת (פ"ו) יוצאין במוך ובספוג שעל המכה ובלבד שלא יכרוך עליהן חוט או משיחה יוצאין בקליפת השום ובקליפת בצל שע"ג המכה ואם נפל לא יחזיר וא"צ לומר שלא יתן לכתחלה בשבת יוצאין באגד שע"ג המכה וקושרו ומתירו בשבת אספלנית שפרשה מן האגד מחזירה עם האגד. יוצאין באיספלנית ובמלוגמא וברטייה שע"ג המכה ואם נפל לא יחזיר וא"צ לומר לתת לכתחלה בשבת. סוף עירובין: ת"ר רטייה שפירשה מע"ג המכה מחזירין אותה בשבת ר' יהודה אומר הוחלקה למטה דוחקה למעלה. למעלה דוחקה למטה ומגלה קצת רטייה ומקנח פי המכה ורטייה עצמה לא יקנח מפני שממרח והממרח חייב חטאת אמר רב יהודה הלכה כר' יהודה: **מתני'** בכור שנפל לבור ר' יהודה

אומר

מסורת הש"ס

[ד"א רבה פ"ו]

ב"ב ע.

פסחים סו:

[מס' ד"א רבה פ"ו]

עי' בב"ר פ' י"א תורמוסין צריכין להמתיק

[ברכות לח:]

[עי' תוס' מגילה כח. ד"ה אלמלא]

[עי' תוס' בכורות ח. ד"ה ומאי]

[תוספתא פ"ג]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ולא וכו' דעזותו הוי ממה ששורין יין מן: (ב) ד"ה שאני וכו' צריכים לה הס"ד: ס"א באלונקי

---

*) בערוך ערך סכה איתא שמעכלת את המאכל היינו בבני מעיין שנבדקים כבר ע"ש. **) עי' בערוך ערך גלונדקא וערך גלודקיא. ***) אפיקתיה לרב הונא וכו' ואמר רנב"י אני אכתופיי למר שמואל וכו'.